

Dr. Cselényi István Gábor

Családi életre nevelés

A magyar társadalom erkölcsi válsága sok tekintetben a *család-eszmény válságára* vezethető vissza. Mindent meg kell tehát tennünk a család központi szerepének helyreállítására. Erre az új alkotmány is feljogosít bennünket, amely „családban” gondolkodik. De mint keresztényeknek, ugyanilyen alapkötelesség számunkra a család védelme és megerősítése. Erre szeretnék kísérletet tenni a következőkben.

A férfi-nő egység gyökerei

Férfi és nő kettőssége és egysége túlmutat a szorosán vett tények körén. „Reveláns”, kinyilatkoztató erejű. Különös élességgel derít fényt azokra az ellentétekre, s az ezekből adódó egységre, amelyet megtalálunk minden dologban.

A *lélektani kettősség* gyökere közvetlenül véve a társadalomban betöltött más-más szerep, ezek viszont a biológiai alapokon vetik meg lábukat. A szexuális polaritás az élet, sőt az anyag alapvető ellentétpárjainak (mint pl. pozitív és negatív töltés) magasabbrendű megjelenése. Az emberi lét s így a férfi-nő viszony ebből az *ontológiai háttérből* nő ki, ezt hozza közel.

A világ fejlődő, mozgó valóság. Sokan próbálták már egyetlen alapképletbe foglalni mozgása lényegét. Arisztotelész anyag és forma kettősségét látta a dolgokban. Démokritosz elemek egyesülésének és szétválásának, az újplatonisták anyag és szellem harcának írták le ezt a mozgást. Felfogásuk tovább él a modern kor rendszereiben is.

Talán leegyszerűsítésnek látszik, de valóban két törekvés hat mindenben. Egyik a szétesés, szétágazás, másik az egységesülés, szervesülés. A csillagvilág tágul, ugyanakkor a mindenség egy-egy kitüntetett helyén egyre szervezettebb anyagcsoportosulás jön létre, egészen az emberiség haladó fejlődésében. Az ember ezért valóban „mikrokozmosz”, kis világ, magában éli meg az egész mindenség „problémáját”, belső irányulásait.²¹²

Talán nem tévedünk, ha – a lélektani sajátosságok alapján – azt mondjuk, hogy a férfi és a nő kettőssége éli meg azt a kettős törekvést, amely jellemezte már az anyagot is. A férfi, a maga széttörni vágyó erőivel inkább a teremtett lét szétáradását jeleníti meg, a nő viszont inkább

²¹² Rideau, G.: „La sexualité”. *Nouvelle Revue théologique*, Paris, 2008/26. sz. 2.

gyűjtő, egységesítő elv, összefogja a férfi alkotásait, szervezi, otthonossá teszi az életet. Ez a szerelem, a férfi-nő egység *kozmosz gyökere*.²¹³

Így értjük meg a férfi-nő közösség, főképp pedig a házasságban kiteljesedő közösség igazi tartalmát. A két nem viszonya emlékeztet test és lélek, *anyag és tudat* szembenállására és egybefonódására is, amely felső foka a teremtett létben található polaritásoknak. Viszont míg a lét-tudat viszony az egyedi ember személyiségét alkotja, a férfi-nő viszony kirajzolja a teljes emberséget. E kettősségben a nő képviseli elsősorban a lelkiekre való fogékonyságot, a személyességet, a teljesség utáni vágyat.

Keresztény szemmel nézve ez a személyi viszonyoktól felépülő egység a *Szentháromság* titkának vetülete. Az Isten-képmásságnak (vö. Ter 1, 27) ez a legmélyebb tartalma. Az ószövetségi szerző még nem láthatta ezt, de az Újszövetség fényében szabad így értenünk. A férfi és a nő a házasságban azzal lesz Isten képmása, hogy személyi viszonyaival tükrözi az Atya, Fiú és Szentlélek életteremtő életközösségét, önátadását és egységét. Különösen igaz ez, ha a Szentleket a női princípium forrásának tekintjük az isteni létben belül.²¹⁴

Szemponatok a szexuális neveléshez

Egy híres nevelő írja: „Ha lehetséges lenne, hogy lányainkat és fiainkat azzal óvjuk meg sok bajtól, hogy hallgatásba burkolózzunk és szemet hunyunk, sok szülő boldog lenne. De boldogtalanok, mert akkor hallgatnak, és ott csukják be szemüket, ahol leginkább szólniuk kellene”.²¹⁵ Különösen érvényes ez a tanácstalanság a *szexuális nevelés* kérdésében. A szülők kerülnek a „kényes kérdéseket”, halogattják, hogy nemi kérdésekről szóljanak otthon, aminek csak az a vége, hogy gyermekük az „utcaról” szerzi be – sokszor útszéli kifejezésekbe csomagolva – információit a két nem találkozásáról és helytelen irányba fejlődik, kicsúszik a szülők keze közül. Különösen *vallásos szülők* számára jelent problémát: mit mondjanak, hogyan adjanak felvilágosítást, anélkül, hogy ártanának a gyermeki léleknek. Mikor mennyit mondjanak, és hogyan mondják azt? Hitünk milyen szempontokat nyújt a családon belüli szexuális neveléshez?

A *lelkipásztorok* ugyanilyen tanácstalank. A szülőkből felgyülemlő kérdések bennük még élesebben vetődnek fel: milyen *elvi alapból* kiindulva szóljanak a szexualitásról, hogyan segíthetik a fiatalokat, anélkül, hogy mereven elítélnék őket, mit adjanak útravalóul a

²¹³ Chardin, Teilhard de: *Le féminin ou l'unitif*. Paris, 1985. 238.

²¹⁴ E hipotézisnek szenteltem *Isten anyai arca?* és *Maternal face of God?* c. könyvem (Budapest 2007, ill. 2008).

²¹⁵ Hoffmann, W.: *Ich, du, wir*. Aarau, 2002. 122.

jegyeseznek, milyen tanácsot adjanak a problémáikkal hozzájuk forduló szülőknek? A két kérdéskör – a szülő és a pedagógus nevelői munkája – ezen a ponton találkozik. Ezért elsősorban a *pedagógus szemszögéből* szeretnénk áttekinteni: akár az iskolában, akár a hitoktatásban hogyan segíthetjük a keresztény családokat a szexuális nevelés kérdésében.

Ami nem lehet kiindulópont

A pedagógusokban, szülőkben élő tanácstalanság legfőbb oka az elvi alapok tisztázatlansága. Az már világos mindenki előtt, hogy manicheus ízű *testellenesség* – ami sokszor kísértett évszázadok folyamán keresztény kultúrkörben is – nem lehet helyes kiindulópont a szexuális nevelésben. Egyre inkább átmegy a hívő köztudatba a tárgyilagos Szentírás-kutásnak az a felfedezése is, hogy a „test” és „lélek” biblikus fogalma nem azonos az antik-görög test-lélek kettősséggel (amely pedig a hagyományos szexuális nevelés alapjait nagyrészt megszabta/. Mint *Dionigi Tettamanzi* írja, a *Humanae vitae*-ről szóló kommentárjában, a szentpáli „testi” és „lelki ember” nem más, mint a megváltatlan, illetve megváltott ember, tehát a metafizikai dualizmusból *nem vezethető le* közvetlenül, hogy e téren mi a helyes és mi nem.²¹⁶

De vegyünk egy másik lehetőséget. Ha az erkölcsiség mércéjének az „*emberi természetet*” tekintjük s ebből vezetünk le nevelési elveket (mivel „*agere sequitur esse*”), akkor azt is tudnunk kell, hogy a természet az Újszövetség szemléletében éppen a kegyelem ellentéte (vö. Ef 2,3), így a hívő emberképnek csak nagy „kozmetikázás” árán lehet kiindulópontja az, ami „természetes”, másrészt kérdés, hogy vajon a „természetjogi alapon” álló etikában nem kísért-e túlzottan a *sztoikus természetfogalom*, a maga statikus, jogi szemléletével, vagy éppen a tisztán ószövetségi szintű tisztasági eszmény?²¹⁷ Vajon, amikor a hagyományos katolikus házasság-kép az élet továbbadását tekintette a házasság – s így a nemiség – elsődleges céljának, a házások egymás iránti szeretetét csak másodlagosnak, nem rendelte-e alá a *speciálisan emberit* a többi élőlényel közös „ösztönnek”?

Nemi ösztön emlegetése, „*ösztönösségre*” épített *nemi felfogás* annál is inkább kérdéses, mert a modern lélektani kutatások szerint az emberi nemiség alapvetően különbözik az állatokétól: nem mereven kötött, programvezérelt, nyers ösztön (*Instinkt*), csupán lazább, kötetlen készletés (*Trieb*), amelyben a lelki folyamatok legalább olyan szerepet játszanak, mint a testiek.²¹⁸ Nem igazolható tehát az az eljárás, hogy mint állatias, alantas elemet, eleve rossz szemmel nézzük az egész szexualitást. Egyáltalán, nem tűnik helyesnek, ha *félünk tőle*, ha

²¹⁶ Tettamanzi, D.: *Commento all'Enciclica sulla regolazione delle nascite*. Milano, 1998. 255.

²¹⁷ Gründel, J.: *Aktuelle Themen der Moraltheologie*. München, 2001. 18.

²¹⁸ Buda Béla: *A szexualitás modern elmélete*. Budapest, 1994. 66.

viszolyogva szólunk róla, ha titokzatos dolgot, tabut csinálunk belőle, egyszerűen, ha ellennevelésben merül ki minden tevékenységünk.

Úgy tűnik tehát, hogy a szexuális etika hagyományos kiindulópontja legalábbis nem elégségesek. Nagy hiba lenne azonban, ha a dualista, természetjogi vagy az ösztönösség levedlésére épülő felfogást felcserélnénk más, ma divatos elméletekkel, amelyek, mint *Andrew Greely* írja, az egyénközpontú örömhajhászás malmára hajtják a vizet (GREELY 1998, 9). Pedig a – főleg a 1. világháború után bekövetkezett – ún. *szexhullám* veszélye éppen ez: individualista felfogás uralkodik el világszerte a szexualitást illetően: sok ember kezdi magánügynek tekinteni, hogyan gazdálkodik nemiségével. Sokszor még katolikus pszichológusok is a „szexualitás ideológiájának” csapdájába esnek. *Ernst Ell* például a nemiség önértékét magasztalja: fiatalít, feszültséget old, büszkévé tesz, életörömet nyújt, a szegények kenyere – mondja – és így tovább.²¹⁹

Joggal írja azonban Greely: a szexualitásnak efféle „*erkölcsi megítéléstől független*” megközelítése „csak egy csimpánznak segítene, de nem egy embernek”, mert az ember nem szakítható ki a *társas kapcsolatokból*. Szellemesen felel Ell tetszetősnek tűnő elméletére Gründel: az „egydimenziós szexre” a felsoroltak ellenkezője is igaz lehet: öregít, gyűlölködővé, önzővé, kisebbséggé tesz, éppen a szeretet szempontjától való elszakadás miatt.²²⁰ A merőben „humanisztikus” vagy lélektani jelszavak mögé búvó szexuálmorál, mint *Bertrand Russel*é („Szexuális területen ugyanúgy nem szabad korlátokat felállítani, mint a táplálkozás területén”) képtelenségekhez vezet: a *pohárvíz-elmélethez* és az orgazmus-ideológiához, ez a szeretet nélküli, társas vonatkozásától megfosztott „szex” azonban már embertelen.

Új elvi alap: a személyes szeretet

De hát akkor mit tekinthetünk a szexuális nevelés alapjának? A vázolt lehetőségek – bár ellenkező irányba mutatnak – egy valamiben megegyeznek: elsikkasztják a *személyesség szempontját*, hiszen az nincs meg sem a csak-tárgyi célnak alávetett házasesetben csakúgy, mint a tisztán sportnak kikiáltott „szex”-ben. A szexualitás „új” elvi alapja tehát a *személyes jelleg* lehet. S ezt azért tettük idézőjelbe, mert férfi és nő társ-voltának eszméje egyáltalán nem új, – már a Szentírás legelső lapjáról is felénk sugárzik.

Ez a személyesség kettős jelentésében is igaz. *Önmagunkhoz mérten* is személlyé („persona”)

²¹⁹ Ell, E.: Psychologische Grundlagen einer dynamischen Sexualmoral. *Humanisierte Sexualität*, Wien, 2001. 14–15.

²²⁰ Gründel, i. m. 70.

kell válnunk. Érdekes *Tettamanzi* elemzése: Aquinói Szent Tamás nem olyan értelemben választja külön a házasság elsődleges és másodlagos célját (*Summa Th. I-II. 92,1*), mint a későbbi morális, hanem éppen megfordítva: a „*modo secundario*” nála az „*ordo intentionalis*”-t, az értelmes, szándékkal átszótt, magasabbrendű létrendet, a kifejezetten-emberit jelenti. Ez a „személyhez méltóan emberi” lehet csak az „eszes természetnek megfelelő” kifejezésnek is igazi tartalma. A szexualitásnak ezt az átemberiesítését pedig – amiben a róla való lemondás vagy alkotó erővé való átformálása is benne lehet! – éppen az teszi lehetővé, hogy – mint láttuk – nem nyers „ösztön” csupán, hanem tudati tényezőknek alávetett, képlékeny, alakítható belső irányulás. Biztos tehát, hogy fontos feladat személyessé tétele, a személyiség belső összhangjába való beépítése.²²¹

Személy-voltunk azonban a „másikkal”, a *többi emberrel való viszonyunkat* is felöleli. Létezésünk csak más személyek erőterében kap igazi emberi töltést. Különösen igaz ez férfi- vagy nő-voltunkra s így nemiségünkre. A szociálpszichológiai kutatások tökéletesen igazolják, hogy a nemi azonosulás (*identitás*) kialakulásában döntő szerepe van a környezetnek, olyannyira, hogy „Robinson”-ként felnövő emberben egyszerűen ki sem alakul a szexualitás; a nemiség a „szocializációs” folyamatban lesz személyiségünk részévé.²²²

A szexualitás azonban nemcsak a „nemi szerep” (*gender role*) átvételében – formailag – kötődik a társadalomhoz, hanem *tartalmában is*. Ell szerint a szexuális fejlődés az „én”-től a „te”-ig tart (ami nem azt jelenti, hogy az én-központú erotikán feltétlenül mindenkinek át kell mennie): a fiatalok fokozatosan jutnak el a másikat mindenestől vállaló „társ”, a *házastárs hivatásáig*. A tisztán biológiailag értett szexualitás problémájára ez az egyetlen hiteles válasz: A szeretettel áthatott szerelem, a személyt személlyel összefűző társas viszony, amely – felfogásunk szerint – teljes tartalmában csak életre szóló szövetség, a házasság keretében jöhet létre.

Ez a világos háttér teszi lehetővé, hogy „helyére tegyük” a *szexualitás „kinövéseit*”. Az önkielégítés vagy az egyneművel folytatott nemi kapcsolat nem egyszerűen azért helytelen, mert „ösztönkielégítés” vagy merő „testiség”, hanem mert hiányzik belőle a másik nemre irányuló, igazi személyes kapcsolat. De az egész embert átfogó személyesség nincs meg a futó kalandban és a házasságtörő kapcsolatban sem. Mint *Susanne Heine* írja,²²³ ezekben a „te”-ből tárgy lesz. Igaz azonban másik megjegyzése is: mindezek súlyolásában figyelembe kell vennünk az *idő- és helyzet-koordinátát* is (történelmiségünket): bár egyébként elítélendő,

²²¹ Tettamanzi, i. m. 256.

²²² Buda, i. m. 103.

²²³ Heine, S.: „Lernziel: Aneignung”. *Diakonia*, Wien, 2007/9. sz. 21.

nyilván másként esik latba a fiatal alkalmi onániája, mint a felnőtté, netán házasság, vagy a lakáshiány miatt még házasodni nem tudó jegyesek nemi kapcsolata, mint ismét a házasság „félrelépése”. Valami azonban közös bennük: a személytelenség. A *személytelen kapcsolat* pedig (vö. 1Kor 6, 12) nem tükrözi vissza többé Istenhez fűző szövetségünket. Igaza van azonban *Dietmar Huhnnak* is: bűn lehet a szexualitás a házasságban is, ha ez álházasság, ha nem hű tükre Isten és ember szövetségének, ha tisztán jogi kapcsolat s nem igazi, személyes szeretet kifejezője.²²⁴

Így érkezünk el a szerelem vagy – ha úgy tetszik – a *szexualitás teológiai alapjaihoz*. A nemiség nem önmagában (természete szerint) jó vagy rossz, csak, ha öncéllá tesszük, ha istenítjük (vö. Róm 1,23). A kiteljesedő életszövetségben viszont annak az Istennek, aki maga a szeretet (1Jn 4,16), a férfi-nő kapcsolat mintegy közvetítője, *szentségi jele* lesz, írja ugyancsak *Heine*. Hasonló következtetésig jut el Gründel is: a teremtés adta kétneműség (Ter 2, 18) társas kapcsolatainak alapja és mintája, így Istennel való társi kapcsolatunké is. *Greely* egyenesen úgy fogalmaz: Isten nem egyszerűen „nem nélküli”, hanem mindkét nem sajátosságát magában foglalja (és fölül is múlja), a férfi és nő tehát nemcsak az élet továbbadásával és nem is csak statikus értelemben lesz „együtt Isten képmása”, hanem a házasságban, ahol újra és újra létrejön, mint írja, az „isten” egység, a *coincidentia oppositorum*, az ellentétek összecsengése.²²⁵

Szemponatok a neveléshez

Erről az alapról indulva már maradéktalanul eleget tudunk tenni annak a követelménynek, amelyet szinte minden mai katolikus nevelő hangsúlyoz: *pozitív tartalmat* tudunk adni a szexuális nevelésnek. Igaza van *Bernhard Hanselnek* és *Alois Müllernek*: nevelésünk eredménytelenségének oka jórészt az, hogy túl autoritatív, tisztán tekintélyelvre épít.²²⁶ Nos, így a megoldás – úgy tűnik – éppen az, ha nem egyszerűen csak elítélünk, hanem beláttatunk, ha belsőleg világítjuk meg a szexualitás igazi értékét és rendeltetését. A szexualitás *Isten-adta ajándék*, amelynek az életszövetségben s a gyermekáldásban kell kiteljesednie. Mindaz jó, ami efelé mutat előre, az lesz rossz, ami ezt megakadályozza.

A másik előzetes szempont a nevelésre vonatkozólag: *nincs „külön” szexuális nevelés*. A nemiségre vonatkozó elvek az általános nevelés részét alkotják.²²⁷ Mindenekelőtt tehát emberré, jó társakká, magyarán *szeretetre* kell nevelnünk gyermekeinket, s ennek keretében

²²⁴ Huhn, D.: „Ehe und Familie heute”. *Humanisierte Sexualität*, Wien, 2001. 66.

²²⁵ Greely, A.: *Erotische Kultur*. Graz-Wien, 1998. 29.

²²⁶ Hansen, B.–Müller, A.: „Ratlose Sexualpastoral”. *Diakonia*, Wien, 2007/ 9. sz. 289.

²²⁷ Liss, B.: *Thema: Ehe und Familie*. Wien, 2004. 110.

megtalálják a nemiség „helyét” is. Hogyan beszéljünk a „szexről”? – Liss szerint még a szavaknál is fontosabb, hogy elfogulatlanul, *őszintén*. Ne mondjunk olyat, amit később vissza kellene vonnunk (vö. gólya-mese). Amit mondunk, igaz legyen, csak fokozatos: a gyermek szintjének megfelelő. A kicsinek az legyen a benyomása: szüleim felelnek, tehát kérdezhetek. A „felvilágosító” beszélgetésnek ne legyen ünnepélyes éle, természetyszerű legyen, *kapcsolódjék konkrét élményhez*, problémához (pl. a szomszéd néni gyereket vár). Nem lehet sebezhető pontunk: kettősség, őszintétlenség: a kisgyermek érzékeny antenna minden hamisságra. Jóval az érés jelei előtt beszélnünk kell vele arról: mi lesz, mit tegyen.

Fontos a család – helyes értelemben vett – *erotikus légköre*, mint nevelési eszköz. Greely megjegyzi, a jövő házasságok sikere nagyrészt attól függ, hogy a fiatalok mit hoznak magukkal: egészséges beállítottságot-e vagy sem. A szülők igenis kifejezhetik egymás felé gyöngédségüket, így tanulja meg a gyermek – nem szavak, hanem metakommunikáció útján – , milyen is a *férfi- és női magatartás*. Kedveskedő szavak, sokszor csak hangsúlyok, mosoly, bensőséges egymásra tekintés, simogatás, egymásba karolás, vagy az, ahogy az anya várja haza férjét, megörül, mikor megjön, többet mond el nekik, mint többórás felvilágosító beszélgetés. A felnövekvő a nemi szerep igazi alapjait otthon sajátítja el.

Annál nagyobb baj, ha bármi okból *kiesik az egyik szülő*. Főleg az elváltknál áll elő az a helyzet, hogy a gyermeket nevelő szülő ellenszenvet csepegtet a másik szülő s az általa képviselt nem iránt, amivel elzárja az utat a házasság felé vagy homoszexualitásba sodorja gyermekét. A kislányt igenis odáig kell elvezetni a szülői házban, hogy kislányként fogadja el magát, a fiút pedig, hogy fiúként, tehát hogy elfogulatlan örömet érezzenek emiatt: testük van. *Az identitás beidegzésében* persze nemcsak nemi vonatkozások vannak. – Helyesen látja *Gál Erzsébet* és *Ortutay Zsuzsa*: A „lány-tudatban” az anyás vonások kialakítása is benne van, a „fiú-tudatban” pedig az is: erősebb, mint a lányok, tehát igenis óvni kell a nőt, udvariasnak kell lennie. Ilyen értelemben az egyenjogúság nem a nemi jelleg megszüntetése, hanem a *helyes „szereposztás”* kiformalása.²²⁸

Bölcsőtől serdülésig

De próbáljuk most végig követni a szexuális nevelés életkorok szerinti „*célcsoportjait*”. „Sok szülő tanácstalan – írja Hoffmann –, ha 4-6 éves kisfiának erekciója van; ha az érinti nem szervét, a kezére üt, teljesen pánikba esik és „fúj!”-t kiált.”²²⁹ Ezzel valamit, ami természetes, természetellenessé tesz. Pedig itt olyan dologról van szó, amit születéstől serdülésig s azon túl

²²⁸ Gál E.–Ortutay Zs.: *Családi életre nevelés a szülői házban és az iskolában*. Budapest, 2006. 45.

²²⁹ Hoffmann, i.m. 122.

mint *egyetlen összefüggő egészet* kellene látnunk: ez és még sok egyéb az élet továbbadását segítő magatartást készíti elő”. – Íme, az orvos és házassági tanácsadó szemével nézve a dühös leintés, ijesztgetés, sokkolás nem helyes. Előbb-utóbb szembe kell néznünk kisgyermekünkkel, meg kell nekik adnunk a koruknak megfelelő felvilágosítást.

És itt hangsúlyt helyeznénk a *fokozatosságra*. Vagy nem ezt tesszük, amikor például az autó „titkait” tárjuk fel gyermekünk előtt? A háromévesnek még csak az indítást mutatjuk be, az ötévesnek már a kormányzást is, a hétévesnek már vázoljuk a motor munkáját, a tízévesnek erőáttelekről beszélünk, a tizennégy évesnek pedig próbálunk válaszolni a *hogyan*-okra is.

4-5 évesek első „szexuális” kérdése: *honnan jön a kisgyerek?* – Szinte minden nevelési szakember szerint egyféleképpen érdemes erre válaszolni: az *anya* oldaláról, hiszen így a kisgyermek érzelmi kötődését erősítjük. Először mondjuk így: az édesanya testéből, majd így: méhéből, s fűzzük hozzá: mert szülei így szerették volna s *Isten is ezt akarta*.

A gyermek nem elégszik meg ennyivel, 6–7 éves korban az után is érdeklődik, *hogyan születik meg a kicsi*. Mivel sok szülő úgy érzi: „illetlen” dolgokat kellene itt érintenie, nem szívesen válaszol. Pedig elmondhatja: az élet egy kis sejtből, a petéből indul útra, amely a petefészkekből a petevezetéken a méhbe kerül, s ha ott magzattá fejlődik, kilenc hónap múlva a szülő csatornán át jut ki a kisbaba. Nem titkoljuk a szülés nehézségeit, de a Teremtő „rendezési elvét” sem: a magzat addig van a méh védettségében, míg elfér odabenn s most már jelentkezik a „kinti” életre.

Véleményünk itt eltér a Hoffmannétól: elegendőnek tűnik, ha csak a serdülés előtti korban (9-10 éveseknek) tárjuk fel, *hogyan fejlődik ki a magzat*: a lányok úgy születnek meg, hogy mintegy kétszáz ezer kis petét hoznak magukkal, 12 éves koruktól havonta beérik belőlük egy, az ún. havi vérzéssel. A kismamák esetében egy ilyen megtermékenyült, beágyazódott kis magzat fejlődött belőle, aki már a 7. hét után olyan, mint egy kisbaba, belső szervei kialakultak, testecskéje (szíve, mája, gyomra) már „dolgozik” is, lényegében csak méreteiben változik – egészen 25–27 éves koráig. Az 5–6. hónapban fogni tud, a 7. hónapban rugdos, ásít, alszik, ébred, mint egy újszülött, lassan születésre képes.

Közben azonban a lányok 6–7, a fiúk 7–8 éves korban a *papa után* kérdeznek. Mi az apa szerepe? A szintén orvos és nevelő *Strätling-házaspár* ezt a hasonlatsort alkalmazza: eddig a magzatról úgy szoltunk, mint a tojásban fejlődő kicsibéről, önmagában véve.²³⁰ Most a megtermékenyítésre fordul a figyelem. Itt új képre van szükség. A gyermek már látott almavirágot, amiből az ízes, illatos alma lesz. Mi is történik a virággal? Az almavirág bibéire

²³⁰ Auter, A.: *Der Mensch und seine Geschlechtlichkeit*. Wien, 2007. 287.

virágpör száll és megtermékenyíti. A bibe és a virágpör egyaránt szükséges volt. Így van ez az embernél is. Az anyai petesejt és az apai ondósejt egyformán szükséges ahhoz, hogy az *új élet útjára induljon*. – Amikor aztán 1–2 év múlva erre a kérdésre visszatérünk, elmondhatjuk, hogy az ember tulajdonságait az így együttesen kialakuló tízezer gén hordozza, 23 kromoszómába sűrítve, amelyek közül az egyik a magzat nemét határozza meg; fiú lesz-e vagy lány. 8-9, illetve 10-11 éves korban a gyermek tovább kérdez: *hogyan történik a megtermékenyülés?* A Strätling-házaspár a veteményező kertész munkáját idézi: miután karóval lyukat fúr a földbe, a magvat mélyre ülteti, hogy a föld anyaián óvja. Hoffmann itt a méh védettségre emlékeztet: az anya testébe ágyazott, hogy oltalmat nyújtson a majd kibontakozó életnek. A *Teremtő* ezért alkotta olyanná a férfi nemi szervét, hogy be tudja juttatni a férfi ivarsejteket mélyre, ahol a petesejttel találkozhatnak. S hogy többet kell bejuttatnia, azért van, mert a pete ötöd-milliméteres nagyságával szemben az ondósejt csak huszadmilliméteres átmérőjű s könnyen elpusztul, viszont mozgékony kis ostorral rendelkezik, aminek segítségével a sok közül valamelyik esetleg el tud jutni a petéig. Ezek a sajátosságok értetik meg a férfi és a nő nemi szerve és néhány más tulajdonsága közötti különbséget. Amikor a két szülő útjára indítja a magzat életét, ez a találkozás egymás iránti *szeretetüket fejezi ki*, ezért a Teremtő eközben nagy örömmel jutalmazza meg őket.

Újabb kérdések is felvetődnek. A gyermekek tudnak *házasságon kívül született gyerekekről*, ismernek gyermektelen házaspárokat is. Nem hallgathatjuk el az igazságot: a nemi egyesülés lehetséges nemcsak házasok között és nem mindig vezet megtermékenyülésre. Az igazi szeretet azonban az, ha a szerelmesek vállalják egymást egy életen át, és – ha csak egy módjuk van rá – vállalnak gyermeket, aki szeretetük gyümölcse. Az életre szóló *házastársi köteleket* az egyház szentségnek tekinti.

Már ebben a serdülés előtti korban is jelentkeznek *más problémák*, a felvilágosítás kérdésén túl: „apás-anyás-játék” vagy „doktorjáték”, különböző szexuális mozdulatok. Mint a Strätling-házaspár írja, kár lenne, ha ezekből tragédiát csinálnánk, mert ezzel még jobban felhívnánk a gyerekek figyelmét, inkább „elterelő hadművelettel” kell élnünk. Szülők számára sokszor az is problémát jelent, mutatkozhatnak-e gyermekeik előtt ruhátlanul. Ha erre – igen ritkán, de természetesen – minden figyelemfelkeltés nélkül sor kerül, számos nevelő szerint nem ítéhető el. A titkolózás esetleg épp az ellenkező eredményt szüli: felkelti a kisgyerek érdeklődését, kíváncsiságát. Ha aztán a gyermek nem szívesen fürdik már szülei előtt, ez serdülőkorának előjele, s ebből ugyanúgy nem szabad problémát csinálni.

A „forrongás évei”

Az élet első évtizedében végül is abban kezdi el a gyermek begyakorolni identitását, hogyan viszonyul a szüleihez, testvéreihez. A 2. évtizedben (a „teenager-korban”) már az „idegen” fiúk-lányok: a *másik nem megismerésére* megy át a hangsúly. Jelentkeznek a serdülés jelei, a nemiség konkrét formában is megjelenik: lányoknál megindul a havi vérzés, a fiúk egy reggel magömlésre ébrednek.

Ennek a korszaknak fő problémája az *autoerotika*: a serdülőnek önmaga felé forduló szexuális érdeklődése. Egyes pszichológusok „mai tudásunk szerint szükséges átmenetnek” tekintik az önkielégítést a nemi szerep begyakorlására.²³¹ Katolikus nevelők is hajlanak arra, lehet olyan eset, amikor feszültség oldó szerepe van.²³² *Elisabeth Bloch* szerint sokszor a családi otthon ridegsége kergeti a serdülőket fokozott önkielégítésbe.²³³ Ez azonban nem változtat az elvi megítélésen: mint Gründel írja, az *autoerotika társiatlan, narcisztikus, szeretet-nélküli, különösen, ha „fixálódik”*: ha megreked benne a fiatal, megakadályozza a tulajdonképpeni (társi) szerelemre való eljutást. A pszichológusok is elismerik: aki ezen a szinten ragad, gyermek marad, sőt esetleg neurotikus lesz.²³⁴

Van-e itt megoldás? – kérdik szülők, lelkipásztorok. A Strätling-házaspár szerint a gyóntatási gyakorlatban nem volna szabad szem elől téveszteni: nem az onánia „a” bűn, sőt nem a testiség benne a bűnös, hanem a mögötte rejtőző *önközpontúság*, – s ezért a megoldás: az önzésre indító „fogyasztói” beállítottságról való lemondás. Igenis, mernünk kell a családban aszkézisre nevelni: nem érvényesülhet mindig az én akaratom, hanem el kell tudnom jutni mások érdekének figyelembevételéhez. Végso soron a főparancs, a *szerelem jelent megoldást* ezen a téren is. Ám a természetfölöttinek ebben az esetben is van számos *természetes előfeltétele*: a szervezetet próbáló sport, a túlzottan fehérjedús táplálkozás kerülése, aktív, főleg karitatív tevékenység keresése.

Mitévő legyen a szülő? – Megdöbbenő összefüggésre villant fényt e téren Andrew Greely: Ha a serdülő – szülei „erotikamentes”, fagyos családi légköre alapján – azt szűri le: a szexualitás valamilyen elítélendő, rossz dolog, ebben a válságos korban nem fog hallgatni szüeleire, de ha mindennapi tapasztalata, szülei viselkedése alapján, hogy a hűségben kivirágzó társas szerelem minden testi gyöngédség kiteljesedése, túl fog emelkedni az „autikus szexen”.²³⁵

Egymást egészíti ki tehát a fiatalok szexuális nevelése és a szülők kiteljesült vagy ki nem

²³¹ Buda, i.m. 147.

²³² Auter, i.m. 133.

²³³ Bloch, E.: „Jugend and Sexualität”. *Diakonia*, Wien, 2007/ 9. sz. 343.

²³⁴ Buda, i.m. 202.

²³⁵ Greely, i.m. 158.

teljesült házaselete. Mint a Strätling-pár írja, a családon belüli szexuális nevelés végső summája: a társsá, „te”-vé nevelés, például, jó szóval, megértéssel, a család (alá-fölrendelt struktúra helyett) társi viszonyoktól átjárt, kölcsönös szeretetre és szabadságra épülő közösségének megvalósításával.

Hogy milyen *célcsoportok* adódnak a tizenévesek sorain belül? – A *12-16 éveseknél* nem cél még, hogy egy valaki mellett kössenek ki, a váltogatott pajtási kapcsolat, a fel-fellobbanó, de ki-kihúnyó „plátói” lángolás átsegíti a fiatalt a korai kapcsolat hullámvölgyéből, s mégis elősegíti a tulajdonképpeni célt: a másik nem megismerését.

A *16–17 éveseknél* már természetszerű a hosszabban tartó együtt-járás, szerelem, a hangúly azonban nem lehet a szexuális intimitásokon. Ezeknek az ismeretségeknek igazi tartalma a későbbi végleges társi viszony lelki beiskolázása. Milyen tapasztalatokat szűr le a fiatal abból, hogy szerelmes? – Hogy *jó szeretni*, mert valaki értékeli, elismeri, kötődik hozzá, ez erőt jelenthet a mindennapok szürkesége ellen, „igen” a létre, a cselekvésre. Mennyiben segíthet ebben a tapasztalatszerzésben a *keresztény hit*? Megerősít abban, hogy a hűség és elfogadás, forrása maga az Isten, aki segít a másik elfogadásában. Ez a hűség nem bezár, hanem felszabadít, ezért fenntartás nélküli lehet, egész életre is szólhat.

A *fiatalkori szerelem* a maga társias, szellemi tartalmával így lehet a jegyesség, sőt a házasság előkészítése. A fiatalok szexuális nevelésének tulajdonképpeni rendeltetése nem merő biológiai ismeretek felsajátítása, hanem a „társiságra” való fogékonyságra, végső soron a *házasságra való nevelés*. Egyébként nemcsak katolikus oldalról látjuk így ezt. A Gál–Ortutay szerzőpár is a családi életre való nevelést látja az általános iskolák felsőtagozatosainak körében folyó szexuális nevelés legbelső tartalmának.

A szerelem fokai

A *felnőttkor küszöbén* mind égetőbbé válik a fiatalokban a *nemiség megtapasztalása* utáni vágy. S itt nem szabad csak a „nyers” nemi életre gondolnunk. *Josef Köhne* rámutat,²³⁶ hogy a szexualitás gyöngédség, bensőség nélkül elembertelenít, viszont a gyöngédség valamilyen formában benne lehet minden emberi kapcsolatunkban, a szülő-gyermek, s a testvérek kapcsolatától kezdve a hivatáson belüli vagy véletlen találkozásokig, anélkül, hogy ezt szégyellnünk kellene: végül is a keresztény szeretet egyik természetes összetevője és nemcsak a fiatal kor velejárója. – Amint az sem kötött e korszakhoz, csak ekkor gyakoribb, amit *Theodor Bovet* érósznak, *Greely* „erotikus barátság” nevez: ha valaki örül, hogy más

²³⁶ Köhne, J.: Zärtlichkeit und Geschlechtlichkeit. *Diakonia*, Wien, 2007/ 9. sz. 312.

neművel találkozhat, kicserélheti gondolatait, láthatja. Nem is annyira szerelem, mint lelki közelség ez, amelynek közegében a szexuális közeledés esetleg fel sem merül. Greely szerint ilyen síkon egy pap, szerzetes is megélheti – lelkileg – „nemi szerepét”, minden lelkiismeret-furdalás nélkül.²³⁷ Úgy látja, hogy a nehéz korszakba elérkező fiatalokat ilyen irányba lenne érdemes terelni.

Nem mindenki elégszik meg azonban a lelki lángolással. Egyre nagyobb tábora van annak a „megoldásnak”, hogy a fiatalok nem mennek el ugyan a nemi egyesülésig, de csók, ölelgetés (*necking*) révén *szexuális élményt* okoznak egymásnak, esetleg eljutnak odáig, hogy (coitus nélkül) egymásnak kielégülést szereznek (*petting*). Ezeket a közbeeső állomásokat Gründel a fiatalok érési folyamata alapján ítéli meg.²³⁸ Más a közvetlenül házasságra készülők helyzete és más a kótetlen kapcsolatra lépőké: utóbbiak még nem állnak ott a házasság felé vezető úton, hogy többet megengedhetnek maguknak. De még a jegyesekre is érvényes: ha esküvő előtt adódnak is köztük erotikus megnyilvánulások, kapcsolatukhoz méltatlan, hogy egyikük vagy másikuk a partner (főként szándékosan keresett) kielégülésének *eszköze* legyen. Hoffmann pedig abban látja a *petting* veszélyét: a fiatal könnyen megreked benne, esetleg emiatt nem tud később eljutni a teljességig.

Ebben a házasság előtti korban egyre kísértőbbé válik a fiatalok számára magának a szoros értelemben vett *nemi életnek* az elkezdése is. Különös feszültséget jelent napjainkban az egyre korábbi biológiai érettség, másik oldalról a házasságra való eljutás kitolódása. Nem titok lelkipásztorok előtt sem, hogy a fiatalok háromnegyed része együtt él házasságkötés előtt. Lehetnek-e ilyen körülmények között a szülőnek, nevelőnek egyáltalán érvei amellet, hogy *várjanak* a nemi együttéléssel a házasság megkötéséig?

A moralitás (ill. amorális) skálája tehát aszerint alakul: melyik viszonyban több a társas, életszolgáló elem és melyik személytelenebb. A *könnyű kalandok* ellen könnyebb érvelni: nincs meg bennük az a személyes vonás, ami teljessé teszi a szerelmet. Hoffmann a divattá váló fiatalkori szexuális élet lélektani hátterét abban látja: a fiúk alkatuknál fogva hajlamosabbak a „szerelem nélküli szexre”, a lányok fordítva, de félnek, hogy társ nélkül maradnak, ezért előbb-utóbb engednek a fiú követelődésének. Ám éppen ez a beállítottság sugallja a megoldást is: abban kell segítenünk a lányokat, hogy azt őrizték meg, amire amúgy is készek: társi alkatukat, a fiúkat pedig – részben már otthon, a család légkörével, részben a lelki, hitbeli szempontok feltárásával – rá kell döbbsentenünk a *személyes szeretet* többletére. A szerelem társas, sőt társadalmi, másrészt transzcendens (Istenre, mint társra irányuló),

²³⁷ Greely, i.m. 55.

²³⁸ Gründel, i.m. 75.

önmagán túlmutató tartalmának feltárása a *házastárs keresése* felé fordíthatja őket.

Nehezebb argumentálni *jegyeseeknek*: miért ne kezdjenek szexuális kapcsolatba. Ám Hoffmann – a több évtizedes házassági tanácsadó gyakorlata alapján – úgy látja:²³⁹ ami az igazi próbatétel a házasságban (egymás apróbb-nagyobb hibáinak, rigolyáinak elviselése, mindaz, amit az jelent: a felek együtt lagnak), épp az hiányzik a házasság előtti nemi életből és a „próbaházasságból”. Már a szóhasználat változása is – régen azt mondták: „együtt élnek” vagy „együtt hálnak”, ma „nemi érintkezésről” esik szó – azt jelzi: felületesen ismerik meg egymást, így lehetetlen felkészülni a házasságra. A külső körülmények sincsenek még meg a harmonikus együttlétre (félnek a lelepleződéstől, kizárólag a nemi élményre koncentrálnak, ez annak lelki előfeltételeit aláássza. Különösen a nők igénylik – írja – a nemcsak futó találkozást, hanem a lelkileg is átélt együttlétet.

A *házasság előtti szexuális életre* felhozott érvek SOKAK szerint visszájára fordíthatók. Az ilyen „partnerség” privát ügy – hangzik –, vagy: épp a házassághoz is kell a nemi tapasztalat. Ám a házasság a *teljes elfogadáson* alapszik, amit az efféle elő-házasság nem biztosít, és nemhogy elősegítené a házasság felé való irányulást, de – a szexualitás magánügygé való kikiáltásával – azt az alapállást mélyíti el a fiatalokban: később, a házasság idején is egyéni ügyük, hogy kapcsolatra lépnek-e más valakivel, most már a házasságon kívül vagy sem. A nemi életbe való „belekóstolás” helyett tehát sokkal döntőbb, hogy *emberileg* megismerjék egymást s mielőbb véglegesen döntésre jussanak. Ez a döntés erőket szabadít fel bennük, amelyet kapcsolatuk elmélyítésére és az együttes élet tervezésének gondjára fordíthatnak.

De vajon beleszólhat-e a szülő, nevelő a *párválasztásba*? A múlt példáinak ellensúlyozására korunk fiai, lányai ódzkodnak attól, hogy beleszólást engedjenek legbensőbb ügyükbe: kit válasszanak életük párjának. A tanácsadást *előzetesen*, nem a konkrét döntés előtt kell megtennünk: előre fel kell hívnunk a fiatalok figyelmét a választás buktatóira. A fiatal tudat alatt vagy állítja, vagy tagadja a gyermekkorából hozott *szülő-képet*. Ha szüleivel megélt viszonyában zavarok voltak, ez kihat házasságára is. Az anyával való kapcsolat sérülése szorongást hagy benne, a zsarnoki apa után a leány vagy uralkodni vágyó férjet, vagy épp minden lemondásra készet fog választani. A szüleitől elszakadt, narcisztikus alkatú fiú vagy lány önmagát választja házastársában is: önmagához hasonlót, vagy – „ellentétek vonzzák” alapon – a maga ellentétét: az egoista önfeláldozót, míg amaz önzőt, mert „elnyomott énje” amabban találja meg kivirágzását. Efféle motívumoktól végül is senki sem mentes, annál lényegesebb, hogy ismerjük önmagunkat, illetőleg erre a megismerésre a szülőnek-nevelőnek

²³⁹ Hoffmann, i.m. 100.

el kell vezetnie a fiatalokat, akkor még idejében elkerülhetik a belső alkatukból adódó konfliktus-lehetőségeket.

A választás csapdáit tehát a *minél tudatosabb választással* lehet elkerülni. Mert bár igaz: a szerelem „vak”, de ha a fiatal eleve megadott körön belül keres társat, biztosabb, hogy elvárásainak megfelelőt talál. Ennek a belső elvárásnak az összetevői Hofmann szerint: a lelki beállítottság, a kor, a világnézet, képzettség kérdése lehet, amellet a gyermekek vállalásához, a házassághoz való hozzáállás, végül hobbykhoz, anyagiakhoz, életvitelhez való viszony. S itt nem elégségesek a szavak. Az ismerkedési idő veszélye, hogy csak ünnepi ruhában, hétvégeken találkoznak a fiatalok, „szebbik arcukat” mutatják egymásnak s csak a kedvezőt mondják. Módot kell keríteniük arra is, hogy „hétköznapiasan”, esetleg szüleikkel való viszonyukban is lássák egymást, amiből már sok minden kiderül: minden úgy van-e, ahogy mondják. Bovet – joggal - a jegyességet a *házasság magzati állapotának* nevezi, míg az esküvőt a házasság születésének, az összeszokást gyermekkorának. Csak helyeselhető tehát, ha a lelkipásztori gyakorlatban mind nagyobb hangsúlyt kap a *jegyeseikkel való foglalkozás*, akár kurzusok révén is. A lelkipásztori kapcsolat azonban nem szakad meg, hanem végig kíséri a keresztény családok egész életét.

Így *zárul a kör*. A családi otthonban uralkodó légkör kiindulópontja lesz a gyermekek egészséges „szereptanulásának”, a szülők egymás iránti szeretete hitelessé teszi a tőlük újra útjára induló szexuális nevelést. A gyermek mindennapi élménye lesz: van értelme az egymásért vállalt áldozatoknak, a magunkkal való törődésből való kilépésnek. Mindez egyszerre alapozza meg a gyermekben az emberbe, a társadalomba és az Istenbe vetett hitet, ez szabja majd meg derűs világlátását. De még az esetleg adódó nézeteltérésekben, illetőleg ezek feloldásában is tapasztalatot szerezhetnek mind a házastársak, mind a gyermekek egymás más-voltáról, a megbocsátás szépségéről s így a megváltás erejéről is (vö. Ef 5, 23): a Nagy Másik, a jóban-rosszban Velünk-Lévő jelenlétéről. Íme, a házasságélményünk és szexuál-etikánk transzcendens távlata.